

T R E T J A K N J I G A

(LETA 20 DO 22 PO N. Š.)

Po neprekinjeni vožnji na zimsko vihnem morju je Agripina pristala pri otoku Korkiri¹, ki leži nasproti obale Kalabrije. Tam se je nekaj dni pomirjala v svoji žalosti, ki jo je komaj prenašala. Ko so slišali o njenem prihodu, so hiteli k nji najzaupnejši prijatelji in premnogi vojščaki, ki so služili pod Germanikom; tudi mnogi neznanci iz sosednih podeželskih mest, nekateri zato, ker so mislili, da so to dolžni cesarju, še več pa je bilo takih, ki so le tem sledili; hiteli so proti mestu Brundisium, kjer je Agripina mogla najhitreje in najvarneje pristati. In kakor hitro se je na visokem morju prikazalo ladjeve, so se polnila ne samo pristanišča in obrežja, ampak tudi zidovi in strehe, od koder se je moglo najdalje videti, z množicami žalujočih, ki so drug drugega spraševali, ali naj molče ali z vzklikanjem sprejmejo ženo, ko bo izstopala. In niso se še dovolj zedinili, kaj bi bilo v tem trenutku prav, ko se je ladjeve počasi približalo ne z živahnim veslanjem, kakor je navada, ampak vsi na ladjah so bili videti žalostni. Potem ko je z dvema otrokoma², z žaro v naročju stopila z ladje in žalostno povsila oči, so vsi hkrati zatarnali; nihče bi ne bil mogel razločiti žalovanja tujcev, mož in žená, le da so naproti hiteči, ki so žalost šele pravkar občutili, v žalovanju prehiteli Agripinino spremstvo, ki je bilo že utrujeno od dolge in globoke žalosti.

2. Cezar je bil poslal dve pretorski kohorti in ukazal, da naj kalabrijske, apulske in kampanske ob-

lasti izpolnijo poslednje dolžnosti, katere dolgujejo spominu njegovega sina. Zato so tribuni in centurioni na ramah nosili Germanikov pepel; spredaj so šli neokrašeni vojaški prapori in poveznjeni fasces³. In ko je korakal sprevod mimo kolonij, so žgali črno oblečeni preprosti ljudje in svečano oblečeni vitezi oblačila, kadilo, in še drugo, kakor je bil običaj pri slovesnih pogrebih. Tudi prebivalci mest, ki so bila odročna, so prihajali naproti, postavljali žrtvene živali in oltarje podzemeljskim bogovom ter dokazovali svojo boleost s solzami in žalostnim vzklikanjem. Drusus je šel s Klaudiom, Germanikovim bratom, in z njegovimi otroki⁴, ki so bili prej v mestu, vse do Taracine. Konzula M. Valerius in M. Aurelius⁵ — kajti že sta bila nastopila svoj urad — ter senat in velik del naroda so napolnili cesto, razkropljeni in jokajoči, kakor je bilo vsakemu pri srcu; niso se namreč prilizovali, ker je vsak vedel, da Tiberius komaj skriva svoje veselje nad Germanikovo smrtjo.

3. Tiberius in Augusta⁶ se nista javno pokazala, ker sta mislila, da je pod njunim veličanstvom, če bi javno tarnala in bi bila njuna prevara očita, saj bi vsi opazovali njun obraz. Da bi se bila njegova mati Antonia kakorkoli neopazno udeležila žalovanja, tega ne najdem pri zgodovinopiscih niti v dnevnikih⁷, medtem ko so razen Agripine, Drusa in Klaudia tudi vsi drugi krvni sorodniki imenomoma navedeni; bodisi da jo je zadržala bolezen, bodisi da je preveč žalovala in da bi njeno prežalostno srce ne moglo prenesti tako velike nesreče. Jaz bi bolj verjel, da sta jo zadržala Tiberius in Augusta, ki nista zapustila svojega stanovanja, da bi se zdelo, da je njena žalost enaka njuni in da stara mati in ujec v tem, ko nista navzoča, sledita njenemu zgledu.

4. Dan, ko so pokopavali posmrtno ostanke v Augustovem mavzoleju, je bil zdaj pust zaradi globokega molka, zdaj nemiren zaradi glasnega joka; mestne

ulice in ceste so bile polne, vzdolž Martovega polja so gorele plamenice. Tam so vojaki v orožju, državni uradniki brez svojega častnega nakita in narod, razvrščen po svojih okrožjih, glasno vzdikali, da je država obnemogla, da ni nobenega upanja več; in to tako odločno in prostodušno, da bi človek ne verjel, da mislijo še na gospodovalce. Vendar ni nič tako prizadelo Tiberia kakor navdušeno sočutje vseh ljudi za Agripino, ko so jo imenovali diko domovine, edino Augustovo potomko, edini vzor stare npravne čistosti in ko so se obračali k nebu in k bogovom s prošnjo, da bi njeni otroci preživeli tiste, ki so jim zlohotni.

5. Bili so ljudje, ki so pogrešali blišč javnega pogreba na državne stroške in primerjali, kako veličastno je Augustus počastil Drusa, Germanikovega očeta. Sam je namreč v najhujši zimi prišel naproti prav do Ticina ter spremil pogreb v Mesto. Slike pradedov Klaudijcev in Julijcev so krasile mrtvaški oder, objokovali so ga na forumu, hvalili na govorniškem odru; z vsem, kar so predniki iznašli ali si še potomci izmislili, so ga počastili; Germaniku pa niso bile izkazane niti navadne časti in take, ki se dolgujejo vsakemu možu visokega rodu. Res so truplo zaradi daljnih poti sežgali v tuji deželi, toda tem več časti bi se mu moralo izkazati pozneje, če je naključje to v začetku onemogočilo. Brat Drusus je prišel naproti samo toliko, kolikor je dovoljevalo potovanje enega dneva, ujec pa niti ne do vrat. Kje so tiste uredbe starih, izpostavljanje pokojnikove podobe na slovesnem mrtvaškem odru, pesmi, ki opevajo zasluge in vrline, pa hvalnice in solze, četudi bi le na videz kazale žalost in bolečino?

6. To je Tiberius vedel; da bi zadušil govorice ljudstva, je izdal edikt, v katerem je razglasil, da je že veliko znamenitih Rimljanov umrlo za državo, pa niso še nobenega tako goreče slavili; in to je za njega

in za vse častno, če se držijo pri tem neke mere. Zakaj ni isto pristojno najuglednejšim možem in vladajočemu narodu, kar pristuje nepomembnim rodbinam ali občinam, ki se lahko predajo pretirani žalosti. Razbolelemu srcu se spodobi žalost in po žalosti tolažba, toda treba ga je zopet ohrabriti, kakor sta nekoč božanski Julius, ko je izgubil edino hčerko, in božanski Augustus, ko so mu bili iztrgani vnuki, svojo žalost vase skrila; ni treba starejših zgledov, kolikokrat je na primer rimski narod mirno prenesel poraze vojská, pogin vojskovodij, popolno izgubo plemenitih rodbin. Glavarji in vladarji so umrljivi, država pa je večna. Zategadelj naj gredo na vsakdanje delo in, ker so se bližale Megalesijske igre⁸, naj se vrnejo spet k zabavam.

7. Tedaj so šli po končanih žalnih obredih vsak na svoje delo in Drusus se je napotil k ilirskim vojskam; vsi so napeto pričakovali maščevanje nad Pisonom in se ponovno pritoževali, ker je Piso med tem obredel vse lepe pokrajine Azije in Ahaje ter skušal z dolgim varljivim bivanjem ovreči dokaze svojih zločinov. Kajti raznesla se je govorica, da je razvpita zastrupljevka Martina, ki jo je poslal, kakor sem že povedal, Gneus Sentius, v Brundisiu umrla nagle smrti in da je bil strup skrit v spletku las, na njenem trupu pa ni bilo najti sledu, da bi bila storila samomor.

8. Piso pa je svojega sina naprej poslal v Mesto in mu dal naročila, ki naj bi cesarja pomirila, in potem se je napotil k Drusu, ker je upal, da ga bo našel bolj naklonjenega ne zaradi smrti brata, ampak zato, ker je bil odstranjen njegov tekmeč. Tiberius je hotel pokazati, da sodi nepristransko, in je mladeniča prijazno sprejel ter ga obdaroval tako, kakor je imel navado obdarovati sinove plemiških rodbin. Drusus je Pisonu odgovoril, če je res, kar se govori, da ima on pred vsemi vzrok za žalost, vendar bolj

želi, da bi bile govorice napačne in neutemeljene in da bi Germanikova smrt ne bila nikomur v pogubo. To je povedal javno in se izogibal vsakemu tajnemu razgovoru; in nihče ni dvomil, da mu je to ukazal Tiberius, ker se je sicer nezviti in lahkomišelni mladenič tokrat posluževal starostnih zvijač.

9. Piso je prejadral Dalmatinsko morje, pustil svoje ladje pri Ankoni, potem pa dohitel kmalu na flaminjski cesti legijo⁹, ki je šla iz Panonije v Mesto, nato pa v Afriko; to je dalo povod za marsikatero govorico, kako se je večkrat na pohodu pokazal vojakom. Da bi odvrnil vsako sumničenje, ali ker so bojazljivci omahljivi, je od Narnije¹⁰ jadral po Naru in potem po Tiberi ter je le še bolj dražil jezo ljudstva, ker je z ladjo pristal pri nagrobniku Cezarjev in sta pri belem dnevu, ko je bil breg poln ljudi, on sam z veliko trumo klientov in Plancina v spremstvu žensk vsa vesela in živahna korakala. Kar je prav tako zbujalo nejevoljo, je bila njegova tik Foruma stojeca praznično okrašena hiša, gostija in pojedina v njej.

10. Naslednji dan je Fulcinius Trio poklical Pisona pri konzulih na odgovor. Nasproti so Vitelius in Veranius pa še vsi drugi iz Germanikovega spremstva trdili, da Trio ne more biti tožeča stranka; tudi oni ne bodo nastopili kot tožniki, temveč bodo le kot poročevalci in priče govorili o naročilih Germanika. Oni se je odrekel tožbi, dovolilo pa se mu je, da lahko obtožuje njegovo prejšnje življenje, in cesar je zahteval, da bo prevzel preiskavo. Temu niti obtoženec ni ugovarjal, ker se je bal strankarske vneme naroda in senatorjev; mislil pa je, da je Tiberius dovolj močan, da se ne bo menil za govorice in da je zapleten v sovednost matere; Tiberius je vedel, kako težka je preiskava in kako slab glas tudi njega zasleduje. Zato je pritegnil k sebi le nekaj malo zaupnikov in poslušal grožnje tožnikov ter prošnje nasprotne

stranke; o zadevi ni sam odločil, marveč jo je prepuštil senatu.

11. Med tem se je Drusus vračal iz Ilirika; in čeprav so mu senatorji priznali, da sme zaradi sprejetega Marobodua in zaradi v prejšnjem poletju izvršenih junaških del v majhnem triumfu vkorakati v Mesto, je to čast odložil ter kar tako vstopil v Mesto.^{10a} Nato so obtožencu, ki si je izprosil L. Aruntia, P. Vincia, Asinia Gala, Esernina in Marcela ter Seksta Pompeia za odvetnike, pomagali Manlius Lepidus, L. Piso in Livincius Regulus; vse mesto je napeto čakalo, kako bodo prijatelji pokazali svojo zvestobo Germaniku, koliko se bo zaupalo obtožencu in ali bo Tiberius dovolj obvladal in zadušil svoje občutke. Nato si je ljudstvo dovolilo več skrivnih govoric ali pa nezaupnega molka proti cesarju.

12. Na dan senata je imel Cezar pretirano zmeren govor: da je bil Piso njegovega očeta legat in prijatelj, da je dal on na predlog senata njega Germaniku za pomočnika pri upravljanju vseh zadev v Orientu. Ali je tam mladega moža razdražil s svojeglavnostjo in s prepiri ter bil njegove smrti samo vesel ali pa ga je zločinsko usmrtil, to se mora nepristransko razsoditi. »Kajti če je kot legat prekoračil meje svoje službene dolžnosti, če je v nemar pustil pokorščino do svojega vrhovnega poveljnika ter se tako veselil nad mojo žalostjo kakor nad njegovo smrtjo, ga bom sovražil ter odstranil od svoje hiše in se ne bom zaradi zasebnega sovraštva maščeval s cesarsko oblastjo; če pa se odkrije zločin, ki pri vsakem umoru človeka zasluži kazen, potem morate vi dati zadoščenje Germanikovim otrokom, nam, njegovim staršem in pravici. Hkrati premislite, ali je Piso kot upornik vodil vojsko, ali si je s prikupovanjem in zvijačo izvalil naklonjenost vojakov in hotel z orožjem spet nazaj dobiti provinco, ali pa so si vse to izmislili in razglasili tožilci, ki se zaradi njihove prevelike goreč-

nosti po pravici nad njimi jezim. Kajti čemu je bilo treba truplo razgaliti ter pokazati ljudstvu, da si ga ogleduje, čemu je bilo treba razglašati celo v tujini, češ da je bil zastrupljen, ko je vendar vse to še negotovo in se mora še raziskati? Objokujem sicer svojega sina in ga bom vedno objokoval, toda tudi obtoženca ne zadržujem, da bi ne mogel vsega navesti, kar bi pomagalo njegovi nedolžnosti in dokazalo, da je bila morda kaka krivica tudi pri Germaniku. Vas pa prosim, da ne imejte podanih obtožb za dokazane. Če mu je katere od vas dalo krvno sorodstvo ali čut dolžnosti za zagovornike, pomagajte obtožencu, kolikor kdo more z zgovornostjo in skrbnostjo. Tudi tožnike pozivam, naj se enako potrudijo in naj bodo enako trdni v svojem zagovoru. Edino s tem moremo Germaniku ustreči, da zahtevamo, naj se preiskuje njegova smrt rajši v kuriji, ne na forumu, rajši pred senatom kakor pred sodniki. Vse drugo naj se obravnava z enako nepristranostjo kakor pri drugih obtožencih; nihče naj ne gleda na Drusove solze, nihče na mojo žalost, tudi ne na morebitne izmišljene očitke proti nam.«

13. Nato se določita dva dneva za podajanje obtožb, nakar naj bi se obtoženec po preteku šestih dni tri dni branil. Zdaj je Fulcinius začel s starimi in praznimi stvarmi, češ da se je Hispanija upravljala častilakomno in pohlepno; to ni bilo, tudi če bi bilo dokazano, obtožencu v škodo, ako bi se opral glede tega, kar je storil nedavno; in če bi bil obtožen zaradi večjih zločinov, bi mu obramba ne zadostovala, da bi bil oproščen. Za njim so Serveus, Veranius in Vitelius vsi enako vneto in Vitelius še zelo zgovorno očitali, da je Piso iz sovraštva do Germanika in iz prevratnoželjnosti znal tako podkupiti nižje vojaštvo, da so ga najmanj vredni imenovali očeta legij; to je dosegel s tem, da jim je dovoljeval razuzdanost in grdo ravnanje z zavezniki; nasprotno pa je divjal

proti vsem dobro mislečim in Germanikovim prijateljem, ter naposled njega samega s strupom pripravil ob življenje; nato je govoril o njegovih in Plancininih orgijah in brezbožnih žrtvovanjih, kako je z orožjem napadel državo in kako je moral biti šele v bitki premagan, da se je mogel pred sodiščem obtožiti.

14. Obramba je zanj slabo kazala; kajti ni mogel tajiti, da si je z zvijačo in podkupovanjem pridobil naklonjenost vojakov niti da je provinco prepustil najbolj malopridnim; še tega ni mogel tajiti, da se je žaljivo vedel proti vrhovnemu poveljniku¹¹; samo očitek zastrupitve je oslabil, kakor se je zdelo; tega pa tudi tožniki niso dovolj utemeljevali, češ da so pri neki Germanikovi gostiji, ko je sedel Piso nad njim, njegove lastne roke zastrupile jedi. Kajti nesmiselno se je zdelo, da bi si bil to upal med tujimi sužnji, pred očmi toliko navzočih in celo vpricho Germanika; tudi je obtoženec svoje sužnje in strežnike ponujal, da se naj na mučilih izprašajo. Toda sodniki so bili neizprosni iz raznih povodov, Cezar zaradi vojne s provinco, senat pa zato, ker ni bilo mogoče verjeti, da je Germanikus zgubil življenje brez zvijače in zahrbtnosti. Tožniki so zahtevali, naj se senatu predložijo pisma, ki sta jih Piso in Plancina pisala Tiberiu in Livii. To pa je prav tako odklonil Tiberius kakor Piso. Hkrati so se slišali pred kurijo glasovi naroda, da se ne bodo vzdržali nasilnosti, če se bo izmuznil razsodbi senatorjev; in že so zavlekli Pisonove podobe na Gemonijske stopnice¹² in bi jih bili raztrgali, da jih ni cesar ščitil ter jih ukazal zopet postaviti. Posadili so ga torej v nosila in tribun telesne straže ga je odpeljal; slišale so se razne govorice, ali dela to kot varuh njegovega življenja ali kot izvrševalec smrtne obsodbe.

15. Enako je bilo sovraštvo do Plancine, večja pa podpora od Livie; zato je bilo dvomljivo, koliko bo

Cezarju dovoljeno zoper njo. Sama je obljubljala, dokler je imel Piso še nekaj upanja, da bo z njim delila kakršno koli usodo, in če bo treba, bo z njim šla v smrt. Brž pa ko je dosegla milost zaradi tajnih prošenj cesarice Auguste, se je začela polagoma odmikati od svojega soproga in svojo obrambo ločevati od njegove. Potem ko je obtoženec spoznal, da mu iz tega grozi poguba, sam ni vedel, ali naj še kaj poskusi, vendar pa se je na prigovarjanje svojih sinov opogumil in še enkrat stopil pred senat; in ko se je obtožba ponovila, ko je slišal ogorčene glasove senatorjev in videl, da mu je vse sovražno, se vendar ni ničesar tako prestrašil kakor tega, ker je videl, da je Tiberius brez sočutja, brez jeze, trdovraten in malobeseden, da ga ne bi premagalo kako čustvo. Ko so ga prinesli domov, je nekaj malega napisal, kakor da piše zagovor za naslednji dan, pismo zapečatil ter ga izročil osvobodjencu; nato se je predal telesni negi, kakor je bil navajen. Ko je v pozni noči njegova žena zapustila spalnico, je dal vrata zakleniti; in ko se je začelo daniti, so ga našli s prebodenim grlom, meč pa je ležal na tleh.

16. Spominjam se, da sem od starejših ljudi slišal, da je bilo v Pisonovih rokah večkrat videti knjižico, katere sam ni nikoli objavil; toda njegovi prijatelji so pravili, da vsebuje Tiberiova pisma in naročila zoper Germanika, in da jih je sklenil predložiti senatorjem ter obdolžiti cesarja, ko bi ga ne bil Seianus s praznimi obljubami zadržal; in da ni prostovoljno umrl, temveč ga je usmrtil morilec, poslan mu v hišo. Ne za eno in ne za drugo ne jamčim, vendar pa tudi nisem smel zamolčati, kar so pripovedovali ljudje, ki so živeli do naših mladih let. Cezar, ki je v obrazu hlinil žalost, je tožil v senatu, da so s takšno smrtjo nameravali obrekovati njega, ter je dal poklicati v senat M. Pisona in ga je ponovno spraševal, kako je Piso preživel zadnji dan in noč. Ko je le-ta

povečini modro, včasih pa nekoliko nepremišljeno odgovarjal, je prebral rokopis, ki je bil nekako takole sestavljen: »Podlegel sem zaroti svojih sovražnikov in obdolžitvi zaradi izmišljenega zločina; zato kličem, ker nič več ne velja resnica in moja nedolžnost, nesmrtni bogove za pričo, da sem živel zvest tebi, Cezar, in spoštujoč tvojo mater; vaju prosim, skrbita za moje otroke, od katerih ni Gneus Piso nikakor zapleten v mojo kakršnokoli usodo, saj je ves čas živel v Mestu, M. Piso pa me je svaril, naj se ne vrnem v Sirijo. O da sem rajši ubogal jaz mladega sina kakor on očeta starca! Zategadelj še bolj živo prosim, da bi ne bil po nedolžnem kaznovan za mojo napačnost. Pri svoji petinštiridesetletni pokornosti in vdanosti, pri spominu na konzulat, ko sva si bila tovariša v službi¹³, te prosim jaz, ki sem bil nekoč priljubljen pri božanskem Augustu, tvojemu očetu in tebi prijatelj, edinole za to, da reši mojega nesrečnega sina.« O Plancini ni ničesar omenil.

17. Nato je Tiberius mladega moža¹⁴ oprostil zločina državljanske vojne — saj je bil to očetov ukaz in sin se mu ni mogel upreti —; hkrati je pomiloval plemeniti rod in hudo usodo njega samega, kar je tudi zaslužil. Za Plancino je govoril, a bilo ga je sram in se je izgovarjal s prošnjami svoje matere, proti kateri so se vsi najboljši na skrivnem še bolj pritoževali. To je torej pravica babice, da gleda vnukovo morilko, da jo ogovarja in senatu ugrablja! Kar gre vsem državljanom po zakonih¹⁵, tega ni bil deležen Germanikus. Glas Vitelia in Verania je objokoval Cezarja, Plancino sta zagovarjala imperator in Augusta! Zato naj svoj strup in svoje tako srečno preizkušene umetnosti uporabi proti Agripini, proti njenim otrokom ter izvrstno babico in strica nasiti s krvjo obžalovanja vredne družine. Še dva dneva sta minevala ob navidezni sodni preiskavi, ko je Tiberius Pisonove otroke priganjal, da naj ščitijo svojo mater. In

ker so tožniki in priče kar tekmovali s svojimi govori, ne da bi kdo odgovarjal, se je bolj stopnjevalo sočutje kakor sovraštvo. Prvi je bil za svoje mnenje vprašan konzul Aurelius Kota — kajti kadar je Cezar poročal, so morali magistrati na vprašanja oddati svoj glas — on je glasoval za to, da se mora Pisonovo ime črtati v uradnem koledarju, polovica njegovega imetja v imenu države zaseči, druga polovica pa prepustiti sinu Gneu Pisonu, ta pa mora svoje ime spremeniti¹⁶; M. Piso naj izgubi čin senatorja, dobi naj pet milijonov sestercijev in se izžene za deset let, Plancini pa naj se prizna nekaznivost zaradi priprošnje Auguste.

18. Marsikaj je pri tem predlogu cesar omilil: Pisonovo ime naj se ne črta v koledarju, saj je v njem še zmerom ime M. Antonia, ki se je z vojsko vzdignil nad domovino¹⁷, in Julia Antonia, ki je sramotil Augustovo rodbino; in tako je tudi M. Pisona oprostil sramote in mu priznal očetovsko imetje, ker je bil, kakor sem že večkrat omenil, dovolj značajan v denarnih rečeh in tokrat pomirljivejši, ker se je sramoval, da je bila Plancina oproščena. In prav tako je takrat, ko je Valerius Mesalinus predlagal, naj se postavi zlat kip v svetišču Marta Maščevalca, Cecina Severus pa, naj se naredi žrtvenik za boginjo maščevanja, to preprečil, češ da se to dela zaradi zunanjih zmag, domača nesreča pa se v žalosti skriva. Mesalinus je še dodal, da se je treba Tiberiu, Augusti, Antonii in Agripini pa še Drusu zahvaliti za maščevanje Germanika, ni pa omenil Klaudia. In tedaj je vprašal Mesalina vpričo senata, ali ga je namenoma preskočil; potem šele je bilo pripisano Klaudiovo ime. Čim več premišljam nove ali stare stvari, tem bolj se mi vsiljuje misel, da se v vseh zadevah igra usoda s smrtniki. Kajti dobro ime, upanje in čaščenje je prej vse druge določevalo za gospostvo, kakor tistega, katerega je kot bodočega cesarja držala usoda v naročju.¹⁸

19. Čez malo dni je Cezar senatu predlagal, naj se Viteliu, Veraniu in Serveiu podeli svečeniško dostojanstvo¹⁹; Fulciniu je obljubil svoj glas pri volitvah za častne službe, a ga je posvaril, naj se s svojo zgovornostjo ne prenagli. To je bil konec maščevanja za Germanikovo smrt, o kateri se je ne samo pri ljudeh, ki so takrat živeli, ampak tudi v poznejših časih različno govorilo. Tako zelo je vprav najvažnejše dvomno, ko imajo eni za dognano, kar so kakorkoli slišali, drugi pa resnico sprevračajo v nasprotje; in tako se oboje širi pri zanamcih. Med tem je Drusus zapustil Mesto, da bi si obnovil avspicije, kmalu pa se je vrnil v majhnem triumfu²⁰. Nekaj dni nato je umrla Vipsania, njegova mati, edina izmed vseh Agripovih otrok, blage smrti. Vsi drugi so bili nedvomno usmrčeni z mečem ali, kakor se je samo verovalo, s strupom ali gladom.

20. V istem letu je Takfarinas, ki ga je, kakor sem že povedal, Kamilus potolkel, obnovil vojno v Afriki; najprej je pustošil, potem pa je vasi rušil in vlačil težak plen s seboj; naposled je nedaleč od reke Pagida obkolil rimsko kohorto. Poveljnik utrdbe je bil Deksius, hraber vojak, izvežban v vojni; le-ta je imel obleganje utrdbe za sramoto. Izpodbudil je vojake, naj dajo možnost za bitko na odprtem polju, ter jih je postavil v bojno vrsto pred taborom; in ko je bila pri prvem naskoku kohorta v beg zapodena, se je med kopji in puščicami vrgel bežečim nasproti in grajal praporščake, češ da rimski vojak beži pred neurejeno tolpo ali pred prebežniki; hkrati se je predrzno postavil sovražniku po robu, dasi je bil že ranjen in mu je bilo tudi že eno oko prebodeno; bojevati se ni prej nehal, dokler ni, zapuščen od svojih, padel.

21. Potem ko je to zvedel L. Apronius — kajti bil je Kamilov naslednik —, je dal, bolj zaskrbljen zaradi sramote svojih kakor zaradi slave sovražnikov,

po nekem v tistem času redkem postopku, ki je spominjal na prejšnje čase, vsakega desetega moža osramočene kohorte po žrebu izbrati in z gorjačo pobiti. Toliko se je doseglo s strogostjo, da je četa veteranov, ki ni štela več kot petsto mož, iste Takfarinove čete, ki so napadle trdnjavo, ki se je imenovala Talla²¹, pobila. V tej bitki si je Rufus Helvius, navaden vojak, pridobil čast, da je rešil državljana, za kar mu je Apronius podaril ovratno verižico in sulico. Cezar je dodal še hrastov venec²²; ni se toliko jezil, ampak se je le pritoževal, zakaj mu ni tudi tega venca dal Apronius po svojem pravu kot prokonzul. Toda Takfarinas se je, ko so bili Numidijci prestrašeni in se niso več upali lotiti kakega obleganja, vojskoval zdaj tu, zdaj tam, kjer so pač nanj navalili; umikal se je in potem se spet vračal sovražnikom v hrbet; in dokler je barbar tako delal, se je brez kazni igral z brezuspešno se trudečim in že utrujenim Rimljanom. Ko pa je krenil dol proti obmorskim krajem ter zaradi prevelikega plena obtičal v stalnem taboru, se je Apronius Cesianus, ki ga je oče poslal, s konjenico in pomožnimi kohortami, katerim je pridružil najhitrejše iz legij, srečno bojeval ter jih pogнал v puščavo.

22. V Rimu je bila Lepida, ki je ne le imela mater iz plemstva Emiliov, ampak tudi L. Sulo in Gnea Pompeia za pradedu²³, obtožena, da je lažnivo trdila, da ima otroka od P. Kvirinija, ki je bil bogat in brez otrok; poleg tega je bila obdolžena prešuštva, pripravljanja strupov in tega, da je spraševala astrologe zoper Cezarjevo hišo²⁴; obtoženko je zagovarjal njen brat Manlius Lepidus. Kvirinijus je še potem, ko se je dokazalo, da jo je zavrgel, imel usmiljenje z njo, čeprav je bila razvpita in kriva zločina. Težko da je kdo spoznal pri tej raziskavi cesarjevo mišljenje; zelo so se pri njem križala znamenja jeze in dobrosrčnosti. Najprej je prosil senat, naj se ne govori o ob-

tožbi zaradi razžalitve veličanstva, potem pa je vendar zvabil M. Servilia, enega izmed bivših konzulov, in še druge priče, da naj na dan spravijo to, kar je bil na videz hotel zavriniti. Tako je dal tudi Lepidine sužnje, ki so bili v vojaškem zaporu²⁵, privedi h konzulom, vendar pa ni dovolil, da bi se zasliševali na mučilih o tem, kar se je tikalo njegove hiše. Oprostil je tudi Drusa, za naslednje leto izvoljenega konzula, dolžnosti, da prvi glasuje, kar so nekateri imeli za skromno državljansko mišljenje, da bi drugi ne bili prisiljeni soglašati; drugi pa so to pripisovali sovražnemu mišljenju, kajti on bi ne odstopil, ko bi ne bil dolžan, da glasuje za obsodbo.

23. Lepida, ki je v dneh iger, imenovanih ludi Romani, katere so se začele med preiskavo, šla v Pompeiov teater v spremstvu odličnih žená, je tarnala in jokala ter klicala na pomoč svoje prednike in samega Pompeia; s tem je zbudila toliko sočutja, da so zajokali, grozili in preklinjali Kvirinia, čigar starosti, brezdetnosti in docela neznani hiši naj bi bila žrtvovana ona, ki je bila nekoč določena za ženo L. Cezarju²⁶ in za snaho božanskemu Augustu. Nato so sužnji na mučilih odkrili njena sramotna dejanja in sprejet je bil predlog Rubetia Blanda, da se ji prepové voda in ogenj. Njemu je pritegnil Drusus, čeprav so drugi glasovali za milejšo obsodbo. Kmalu so ugodili Skauru²⁷, ki je z njo imel hčerko, da se njeno imetje ne zapleni. Tedaj šele je razglasil Tiberius, da vé tudi od sužnjev P. Kvirinia, da mu je Lepida s strupom stregla po življenju.

24. Za te nezgode je bilo odličnim hišam — kajti v kratkem času so Kalpurnijci izgubili Pisona, Emilijci pa Lepido — v tolažbo, da je bil D. Silanus vrnjen Junijski hiši. Njegovo prejšnjo usodo hočem na kratko opisati. Kakor je bila usoda naklonjena državi božanskega Augusta, tako je bila njegovi hiši neprijazna zaradi nečistosti njegove hčere in vnuki-

nje, ki ju je izgnal iz Mesta, njune ljubavnike pa kaznoval s smrtjo ali pregnanstvom. Kajti s tem, da je dal nečistovanju, ki se je razpaslo brez razlike med možmi in ženami, trdo ime skrunitev religije in žalitev veličanstva, je šel preko prizanesljivosti prednikov in preko svojih lastnih zakonov²⁸. Toda o poginu drugih in o vseh ostalih dogodkih tistega časa bom govoril, če bom dovršil to, kar sem si postavil za cilj²⁹, in mi bo življenje zadostovalo še za nadaljnje delo. D. Silanus, zapeljivec Augustove vnukinje, je spoznal, dasi ga ni zadelo nič hujšega kakor izključitev iz Cezarjevega prijateljstva, da je že to napoved izгона, in si je upal samo pod Tiberiovo vladu prositi senat in cesarja za pomilostitev, ker se je zanašal na mogočni vpliv brata M. Silana, ki se je odlikoval po visokem plemstvu in zgovornosti. Vendar je Tiberius Silanu, ko se mu je zahvaljeval, odgovoril vpricho senatorjev, da je tudi on vesel, ker se je njegov brat vrnil iz daljne tujine, in da je to po pravu dovoljeno, ker je bil izgnan ne s sklepom senata in tudi ne z zakonom; vendar pa mu on še ni pozabil, kako mu je žalil očeta, in z vrnitvijo Silana še ni odpravljeno, kar je Augustus hotel. Odslej je sicer živel v Mestu, ni pa dosegel nobenih častnih služb.

25. Nato se je razpravljalo o ublažitvi papijsko-popejskega zakona³⁰, ki ga je bil potrdil že priletnejši Augustus, da bi poostril kazni neoženjenim in obogatil državno blagajno. Vendar pa se zaradi tega ni sklepalo več zakonov in ni bilo več otrok, vzgojenih v takih zakonih; še zmerom je prevladovala brezdetnost; vedno več pa je bilo takih ljudi, ki so bili v nevarnosti, ker so vsako hišo lahko ugonabljal sumničenja ovaduhov. To me spodbuja, naj obširneje govorim o začetkih prava in kako je prišlo do te neskončne množice in raznovrstnosti zakonov.

26. Najstarejši ljudje so živeli, ker jih ni gnala zla pohotnost, brez nečistovanja in zločinstva ter za-

to tudi brez kazni ali prisiljevanja: ni bilo treba nagrad, ker so sami od sebe hrepeneli po dobrem; in ker si niso želeli nič nespodobnega, ni bilo treba, da bi jim strah kaj prepovedoval. Ko pa jih je opustil smisel za enakost ter je na mesto skromnosti in npravnosti stopala častilakomnost in nasilnost, so nastale samovlade in se obdržale za vedno pri mnogih narodih. Nekateri so takoj ali potem, ko so se naveličali kraljev, rajši hoteli imeti zakone. Ti so bili spočetka preprosti, ker so bili ljudje še neotesani in nevešči; in zlasti je govorica poveličevala zakone Krečanov, katere jim je dal Minos, potem zakone Spartancev, ki jim jih je dal Likurgus, in kmalu zakone, katere je odredil že bolj preračunljivo in v večjem številu Solon za Atence. Nam je svojevoljno ukazal Romulus; potem je Numa zvezal narod z verskimi običaji in božanskim pravom, marsikaj pa sta dodala še Tulus in Ankus. Toda predvsem je bil Servius Tullius ustanovnik zakonov, katerim naj bi bili pokorni tudi kralji.

27. Po izgonu Tarkvinia je zoper razprtije patricijev narod marsikaj pripravil, da bi varoval svobodo in utrdil slog; izvolili so decemvire, zbrali vse, kakoli so dobrega kje našli, ter napisali zakone na dvanajstih deskah, ki so za vse enako veljali. Zakoni, ki so potem sledili, so bili nasilno uvedeni, dasi včasih zoper zločince zaradi kakega hudodelstva, vendar pa češče zaradi razporov v stanovih in zavoljo prilasčanja nedovoljenih častnih pravic ali zato, da bi se mogli izgnati slavni možje, in še iz drugih zlih namenov. Niti med italsko, pozneje državljansko vojno niso opustili, da ne bi marsičesa, kar je bilo protislovno, odredili, dokler ni L. Sula vsega prejšnjega odpravil in spremenil, marsičesa dodal in tako za ne dolgo časa ustvaril političnega miru. Prav kmalu so sledili Lepidovi viharji predlogi in ne dolgo nato je bilo tribunom zopet na voljo dano, da lahko vodi-

jo ljudstvo, kamor hočejo. In že so bili sprejeti zakonski predlogi, ki niso zadevali le splošnosti, ampak tudi posameznike. Tako je nastalo največ zakonov, ko je bila država najbolj popačena.

28. Potem je bil Gneus Pompeius tretjič izvoljen za konzula, da bi izboljšal npravi; bil je pri svojih ukrepih strožji, kakor so to zahtevali pregreški, in je svoje lastne zakone spodkopaval; tako je izgubil silo orožja to, kar je skušal s silo orožja čuvati. Nato je dvajset let neprenehoma vladala nesloga, nič ni veljala npravnost, nič pravo; kar je bilo najbolj sramotno, je ostalo nekaznovano in marsikaj dobrega in poštenega je vodilo v pogubo. Šele za svojega šestega konzulata je Cezar Augustus v svesti si svoje moči odpravil to, kar je kot triumvir zaukazal, ter dal zakone, po katerih naj bi v miru in pod cesarjem živeli. Odslej so bile vezi čedalje strožje in papijskopopejski zakon je z nagradami privabljal ovaduhe, da bi ovajali tiste, ki so brez otrok, tako da bi narod kot nekaj oče vseh dobil tisto, kar so imeli brezdetni. Toda šlo je predaleč in so imeli Mesto, Italijo in vse, kar je bilo še kje rimskih občanov, v svojih zankah in blaginja mnogih je bila uničena. Strah je grozil vsem, ko bi ne bil Tiberius posegel vmes ter z žrebom določil pet bivših konzulov, pet bivših pretorjev in prav toliko mož iz senata, ki so razvozlati zelo veliko zapletkov zakona in tako začasno prinesli ljudem olajšanje.

29. Nekako ob istem času je priporočil Nerona, enega izmed Germanikovih sinov, ki je bil že dorasel mladenič, senatorjem ter zahteval, ne brez posmehovanja poslušalcev, da se oprostijo dolžnosti, da sme postati vigintivir³¹ pet let prej, kakor bi se lahko po zakonih potegoval za kvesturo. Izgovarjal se je s tem, da se je to priznalo tudi njemu in bratu na Augustovo zahtevo. Vendar ne dvomim, da so bili tudi takrat nekateri, ki so se skrivaj posmehovali takim

prošnjam; in vendar je bil tole šele začetek visokosti Cezarjev; pred očmi je bila stara navada in pastorki niso bili tako povezani z očimom kakor vnuki z dedom. Podeljen mu je bil tudi pontifikat in ko je prvič nastopal na forumu, je dobil darila za ljudstvo, ki je vriskalo od veselja, da vidi Germanikovega sina že godnega za ženitev. Še večje je bilo veselje potem zaradi poroke Nerona z Drusovo hčerjo Julio. In kakor so to sprejeli z odobravanjem, tako jim ni bilo všeč, da je bil Klaudiovemu sinu za tasta določen Seianus. Zdelo se je, da je s tem omadeževal plemstvo svoje familije in preveč povišal Seiana, ki je bil že tako in tako na sumu, da goji vsepreveč drzne nade.

30. Na koncu leta sta umrla odlična moža, L. Volusius in Salustius Krispus. Volusius je bil iz stare rodbine, ki pa se vendar ni povzpela nad preturo; sam je dosegel konzulat, tudi cenzorsko oblast je imel pri volitvah viteških dekuri in je prvi še močno nakopičil bogastvo, ki ga je ta hiša že tako in tako imela v izobilju. Krispa, ki je bil viteškega rodu, je Gaius Salustius, ugledni rimski zgodovinar, kot vnuka svoje sestre posinovil, tako da je nosil njegovo ime. In ta mož, ki mu je bila pot do častnih služb odprta, pa je vendar posnemal Mecenata, je pustil, čeprav ni užival senatorske časti, mnoge triumfatorje in bivše konzule s svojim vplivom za seboj, ne, kakor je bil običaj starih, ampak zaradi svoje omike, svojega bogastva in razkošja. Pri tem pa je bila vendar njegova duševna sila kos največjim poslom, dasi je na zunaj kazal zaspanost in lenost. Dokler je Mecenat živel, je bil torej njemu najbližji, kmalu pa prvi, ki je poznal skrivnosti obeh cesarjev in bil sokriv pri umoru Postuma Agripe. V starejših letih je cesarjevo prijateljstvo le na videz dajalo moč in oblast. In tako se je zgodilo tudi Mecenatu, bodisi da je bila to usoda mogočne oblasti, ki je redko-

kda trajna, bodisi zato ker se nekaterih loti naveličanost, potem ko so že vse dali od sebe, drugih pa, ker si ne morejo ničesar več želeli, ko jim ni prav nič ostalo.

31. Sledi Tiberiov četrti in Drusov drugi konzulat, kar je nekaj posebnega, ker sta oče in sin uradna tovariša; zakaj iste častne službe Germanika in Tiberia pred dvema letoma³² ni bil niti stric vesel niti ni bila po naravi tako sorodno³³ povezana. V začetku tega leta je Tiberius odpotoval v Kampanijo baje zato, da bi si utrdil zdravje, mislil³⁴ pa je na dolgo in nepretrgano odsotnost, ali pa zato, da bi Drusus po umiku očeta sam poskusil opravljati konzulatne dolžnosti. In slučajno je dala neka malenkost, ki se je razvila v velik spor, mladeniču priložnost, da bi si pridobil naklonjenost. Domitius Korbulo, bivši pretor, je tožil L. Sulo, mladega plemiča, pri senatu, da se mu pri gladiatorskih igrah ni umaknil s sedeža³⁵. Za Korbulo je bila starost, očetni običaj in naklonjenost starejših oseb; proti njemu pa so nastopali Mamerkus Skaurus, L. Aruntius in drugi Sulovi sorodniki. Tekmovali so v govorih drugi proti drugim ter navajali zglede prednikov, češ da so neupoštljivost mladine grajali s težkimi odloki, dokler ni Drusov govor slednjič pomiril duhov; in Mamerkus, ki je bil hkrati stric in oče Sule ter med govorniki tistega časa najbolj nadarjen, je dal Korbulo zadoščenje. Prav isti Korbulo je kričal, da je največ potí po Italiji pretrganih in nehotnih zaradi goljufij zakupnikov in podjetnikov pa zaradi brezbrčnosti uradnikov; rad je prevzel dolžnost, da bo vse to popravil, kar je prav tako v korist skupnosti kakor v pogubo mnogim, proti katerim je divjal in jim izpodkopaval dobro ime z obsodbami in dražbami njihovega premoženja.

32. Kmalu potem je Tiberius poslal senatu pismo, da je Takfarinatov vpad zopet vznemiril Afriko in

da je treba po preudarku senatorjev izvoliti za prokonzula v vojski izvedenega, telesno krepkega moža, ki bo za vojno dovolj močan. Tako se je ponudila Sekstu Pompeiu prva priložnost, da bi svojo jezo stresel nad Markom Lepidom, da bi pokazal, kako je malomaren, brez moči in nevreden svojih prednikov in se mu mora zaradi tega tudi odvzeti vsako upanje na Azijo. Proti temu se je postavil senat, češ da je Lepidus bolj mehak kakor len in da se mora upoštevati njegovo težko stališče, katerega vzrok je njegov oče, in šteti to, da je brez madeža čuval plemstvo svojega rodu, prej v čast kakor v sramoto. Poslali so ga torej v Azijo in glede Afrike so sklenili, da naj Cezar izvoli tistega, kateremu naj se Afrika zaupa.

33. Med tem je Severus Cecina predlagal, da ne sme nobenega uradnika, ki mu je dodeljena kaka provinca, spremljati njegova žena. Prej je obširno ponavljal, da živita z ženo v popolni slogi in da mu je porodila šest otrok; to, kar ima za obči zakon, je doma vedno izpolnjeval: ženo je pustil v Italiji, medtem ko je sam služil v več provincah celih štirideset let. Kajti ni se nekoč zaman sklenilo, da ne sme nihče jemati žen s seboj v deželo zaveznikov ali tujih narodov. V spremstvu žen je namreč nekaj, kar ovira mir zaradi razkošja, vojno pa zaradi bojazljivosti ter daje rimski vojski podobo barbarske vojske. Ne le slaboten in za napore nezmožen je ta spol, marveč, če se mu dá prostost, je krut, častiželjen in vladohlepen; prihajal bi med vojake in si pridobil centurione, saj je nedavno neka ženska³⁶ pri vežbanju kohort, pri manevrih legij predsedovala. Sami naj pomislijo, da so največ krive žene, kadarkoli je kdo obdolžen izsiljevanja; na nje se obesi vsak najslabši prebivalec v provinci, one prevzemajo važne posle in se pogajajo; in povrh so v svojih ukazih ženske bolj trnaste in nasilne; nekoč so jih opijski³⁷ in drugi zakoni brz-

dali, zdaj pa jih nič več ne veže in zato vladajo doma, pred sodišči, da, celo že v vojski.

34. Le malo jih je to poslušalo s pritrdjevanjem; večina je proti temu hrumela, češ da se niti poročilo ne tiče predmeta, niti ni Cecina vreden, da bi bil sodnik v tako važni zadevi. Nato je Valerius Mesalinus, ki je bil sin Mesale in je spominjal po svoji govorniški spretnosti na očeta, odgovoril, da se je trdota in strogost starih v marsičem spremenila in omilila, kajti nič več se kakor nekoč ne oblega mesto z vojnami in province niso sovražne. In le malo se nudi potrebam žená, kar bi ne bilo niti penatom njihovih soprogov, kaj šele zaveznikom v nadlego; vse drugo jim je z možem skupno in to nič ne ovira miru. V vojno smejo iti kajpak samo oboroženi možje; toda ko se po vojnih naporih vračajo, kje najdejo bolj častno olajšanje in razvedrilo kakor pri svojih ženah? Pa pravijo, da je nekatere prevzela častihlepnost in lakomnost. No, mar niso premnogi državni uradniki sami sužnji raznih poželenj? In vendar se zaradi tega nihče ne pošilja v provinco. Večkrat pokvari može pokvarjenost njihovih žen. Mar so torej vsi neporočeni neomadeževani in čisti? Opijski zakoni so nekoč ugajali, ker so jih zahtevale razmere v državi; marsikaj pa se je pozneje popustilo in omililo, ker je bilo to državi v korist. Zaman se dajejo naši slabosti tuja imena, zakaj mož je kriv, če žena prestopi mejo zmernosti. Dalje se zaradi duševne slabosti enega ali drugega po krivici odjemljejo možem tovarišice v sreči in nesreči. Hkrati se po narašči slabotni spol pušča na cedilu in predaja njegovi lastni razkošnosti in tujim pohotam. Komaj pri osebnih pažnji ostanejo zakonske zveze neoskrunjene: kaj bi bilo, če bi se nanje pozabljalo več let, ko živita zakonca, kakor da sta razvezana? K temu je Drusus še nekaj malega pripomnil glede svojega zakona, namreč to, kako morajo knezi in cesarji večkrat iti v

oddaljene pokrajine. Kolikokrat je odpotoval božanski Augustus na Zahod in Vzhod v spremstvu Livie! Tudi sam je potoval v Ilirikum in pojde, če bo pričakovati od tega koristi, še k drugim narodom, vendar ne vselej mirnega srca, če se bo moral odtrgati od svoje drage žene in matere toliko skupnih otrok. Tako je Cecinov predlog propadel.

35. Na dan prihodnje seje senata je Tiberius s pismom, potem ko je prikrito v njem izrekel grajo senatorjem, češ da vse skrbi odrivajo na cesarja, imenoval Manlia Lepida in Iunisa Blesa, da naj se eden njiju izvoli za prokonzula v Afriki. Tedaj so poslušali izjave obeh: Lepidus se je opravičeval, češ da je slabotnega zdravja, da so sinovi še mladi in da je njegova hčerka dorasla za možitev; tudi naj razumeje to, kar zamolčuje, namreč, da je Blesus Seianov stric in ima zategadelj prednost. Blesus je odgovoril, kakor da na videz odklanja, toda ne resno; pri tem ga niso podprli s soglasom njegovi prilizovalci.

36. Nato so začeli govoriti o tem, kar je bilo v dušah mnogih že predmet skritih tožb. Ravno nič-vredni so bili tako predrzni, da so zbuiali sovraštvo do dobrih, pograbili Cezarjevo sliko in zganjali tako drznost brez kazni 37 a); bali so se celo osvobodjencev in sužnjev, ko so grozili svojemu patronu ali svojemu gospodarju z besedami, pa celo s pestmi. Zato je senator Gaius Cestius govoril, da so cesarji sicer kakor bogovi, toda tudi bogovi uslišijo želje za zaščito prosečih le tedaj, če so pravične; nihče se ne zateka h Kapitoliju ali k drugim svetiščem Mesta, da bi mu to pribežališče pomagalo pri sramotnih dejanjih. Pozabljeni in docela ovrženi so zakoni, če ga na forumu, na pragu kurije kaka Ania Rufila, ki jo je zaradi prevare pognal pred sodišče, zmerja in mu grozi ter si sam ne upa nastopiti pravne poti zaradi tega, ker drži proti njemu cesarjevo podobo. Nekaj podobnega in celo groznejšega so drugi vpili in prosili

Drusa, naj vendar pokaže svarilen zgled kazni, preden jo ukaže predvesti in vreči v zapor, ko se ji dokaže krivda.

37. Tudi Konsidius Ekvus in Celius Kursor, rimska viteza, sta bila na cesarjev predlog in s sklepom senata kaznovana, ker sta si izmislila, da je Magius Cecilianus zakrivil žalitev veličanstva, in ga napadla. Oboje se je štelo Drusu v pohvalo: on, ki hodi svobodno po mestu in na zborovanje ter se udeležuje govorjenja ljudi, omiluje očetovo skrivno počenje. Niti mladeničeva zapravljenost ni posebno zbujala nezadovoljstva: naj le rajši misli na to, da bi podnevi zidal in gradil, ponoči pa se gostil in popival, kakor da sam in brez posebnih zabav žalostno bedi in se predaja zlim skrbem.

38. Tiberius ni počival in tudi ne tožitelji. Anharius Priskus je tožil Cesia Korda, prokonzula na Kreti, zaradi izsiljevanja in mu naprtil še žalitev veličanstva, kar je takrat vse obtožbe dopolnjevalo. Cezar je Antistia Vetera, enega izmed odličnikov v Macedoniji, ki so ga sodniki potem, ko so dobili ukor, oprostili obsodbe zaradi prešuštva, poklical na odgovor glede žalitve veličanstva, češ da je kalivec miru in zapleten v naklepe Reskupidora v času, ko je ta po umoru brata Kotia nameraval vojno proti nam. Zato je bil obtoženec pregnan na otok, ki ni v stiku niti z Macedonijo niti s Tracijo. Kajti v Traciji je po razdelitvi gospostva med Remetalka in Kotiove otroke, ki so zaradi nedoletnosti dobili za varuha Trebeliena Rufa, izbruhnili vstaja, ker se ni mogla navaditi nas, in je obtoževala prav tako Remetalka kakor Trebeliena, da puščata nekaznovane krivice, storjene domačinom. Kolaleti, Odrusi in Dijsi, močni narodi, so prijeli za orožje pod različnimi in po ugledu le malo enakimi voditelji; to je bil vzrok, da se niso zedinili za strašno vojno. Eni so povzročali nemire na kraju samem, drugi so prekoračili

goro Hemus, da bi naščuvali oddaljene narode; večina in zlasti najbolj urejeni so oblegali kralja in mesto Filipopolis, ki ga je ustanovil Macedonec Filipus.

39. Ko je to zvedel P. Veleus, poveljnik najbližje armade, je poslal zavezniške konjenike in lahko oborožene kohorte proti tistim, ki so plenili ali se klatili naokoli, da bi dobili okrepitev, sam pa je vodil jedro pehote, da bi pomagal oblegancem. Istočasno je vse ugodno potekalo; pobili so plenilce, nesloga je nastala pri oblegovalcih in kralja je rešil prihod legije. Komaj bi se moglo govoriti o bitki, v kateri so bili napol oboroženi in okrog se klateči poklani, ne da bi tekla naša kri.

40. Istega leta so se galske države zaradi svojih velikih dolgov začele puntati; največji hujskač je bil pri Treverih³⁸ Julius Florus, pri Eduih pa Julius Sakrovir. Obe državi sta imeli plemenite in zaslužne prednike, ki so zato dobili rimsko državljanstvo, ko je bilo to še nekaj redkega in samo plačilo za zasluge. Ti so k sebi pritegnili najpredrznejše ali take, ki so se zaradi svoje revščine in iz strahu zaradi svojih sramotnih dejanj najbolj čutili prisiljene, da grešijo, ter se na skrivaj dogovorili, naj Florus naščuva Belge, Sakrovir pa bližnje Galce. Tako so na zboriščih in sestankih puntarsko govorili o davščinah, ki jim ni konca, o oderuštvu, o krutosti in objestnosti upravnikov; tudi vojaki se upirajo, ker so slišali, da je Germanikus umrl; zdaj je najlepši čas, da dosežejo zopet svobodo, če pomislijo, ko so sami še pri najboljših močeh, kako uboga je Italija, kako nenaklonjeno je vojni nižje mestno ljudstvo in kako se vojaka zanaša edinole na inozemsko pomoč.

41. Skoraj nobena država ni ostala nedotaknjena od semena tega razpora, a prvi so začeli vstajo Andekavi in Turoni³⁹. Najprej je Andekave ukrotil legat Acilius Aviola s kohorto, ki je bila posadka v Lugdunu; Turone so legijski vojaki, katere je poslal Vise-

lius Varo, legat dolnje Germanije, užugali pod vodstvom istega Aviole in nekaterih prvakov obeh Galij; ti so prišli na pomoč, da bi tako prikrili svoj odpad in da bi o pravem času zopet odpadli. Videti je bilo Sakrovira, kako je gologlav začel boj za Rimljane, da bo, kakor je rekel, pokazal pogum in junaštvo; toda zajeti ujetniki so ga dolžili, da se je hotel samo pokazati, da se nanj ni streljalo. Ko so glede njega vprašali Tiberia, je ta odklonil ovadbo in tako s svojo neodločnostjo podpiral vojno.

42. Vtem je Florus vztrajal pri svojih načrtih in skušal oddelek konjenice, ki je bila nabrana pri Treverih in je služila v vojni pod našo disciplino, zapeljati, da bi pobila rimske trgovce⁴⁰ in tako začela vojno; le malo konjenikov se je dalo zapeljati, večina se je zavedala svoje dolžnosti. Drugi, drhal dolžnikov ali podložnikov, so zgrabili za orožje ter jo že ubirali proti gozdnatemu gorovju, imenovanem Arduenna, ko so jih legije obeh vojsk, katere sta Viselius in Gaius Silius po nasprotnih potih pripeljala, zaustavile. Pred njimi je bil poslan z izbranim moštvom Iulius Indus, Florov rojak, toda z njim je bil v sporu in tem bolj prizadeven, da bi nam pomagal; in ta je razkropil še neurejeno množico. Florus je menjaval skrivališča in tako varal zmagovalce. Naposled si je z lastno roko vzel življenje, ko je zagledal vojake, ki so zasedli izhodišča. S tem se je končala vstaja Treverov.

43. Pri Eduih je bilo delo tem težje, čim močnejša je bila njihova država in čim bolj je bila oddaljena posadka, ki bi jih užugala. Augustoduna, glavnega mesta tega naroda, se je polastil Sakrovir z oboroženimi kohortami; hkrati si je pridobil tudi najbolj plemenito mladino Galije, ka je tam študirala, da bi nase navezal njene starše in sorodnike. Obenem je skrivaj narejeno orožje razdeljeval med mladino. Štirideset tisoč jih je bilo; petina je bila oborožena

z legijskim orožjem, drugi pa z lovskimi kopji in noži ter drugimi lovskimi pripravami. Tem se pridružijo za gladiatorske borbe določeni sužnji, ki po narodnem običaju nosijo docela železno opravo: pravijo jim krupelariji, to je borilci v oklepu od glave do nog; ti ne morejo drugih raniti, sami pa so varni pred streljaji. Te čete ojačuje če že ne odkrit pristop sosednih držav, pa vendar za pomoč pripravljeni posamezniki pa razpor rimskih vojskovodij, ker sta oba zahtevala vodstvo v vojni vsak zase. Slednjič je že ostareli Varo prepustil vodstvo čilemu Siliu.

44. Toda v Rimu se je širila pretirana govorica, da so ne samo Treveri in Edui odpadli, ampak štirinšestdeset galskih narodov, da so bili v bojno in odbojno zvezo pritegnjeni Germani in da Hispani še omahujejo. Vsi najboljši so bili v skrbeh za državo; mnogi so se celo veselili lastne nevarnosti, ker so bili nezadovoljni z obstoječimi razmerami in so si želeli spremembe; grajali so Tiberia, češ da se pri tolikem vrenju v državi ukvarja z obtožnicami ovaduhov. Ali naj se tudi Sakrovir obdolži pred senatom, da je žalil veličanstvo? Da so naposled nastopili možje, ki zavračajo z orožjem krvave ukaze? Da je celo vojna dobra замена za žalostni mir? Tiberius se je delal še bolj brezskrbnega in ni spremenil ne kraja ne obraza, ampak je tiste dni preživel kakor po navadi, bodisi ker je bil sam vase zaprt ali ker je izvedel, da je vse to brezpomembno in manj važno, kakor se je prikazovalo.

45. Med tem je nastopil Silius z dvema legijama, poslal pred njima četo pomožnih zaveznikov ter pustil okrožja Sekvanov⁴¹, ki so prebivali na skrajni meji Galijske, bili sosedje Eduom in so stali kot zavezniki pripravljeni v orožju. Kmalu je v hitrem pohodu navalil na Augustodunum; zastavonoše so med seboj tekmovali v hitrosti, celo navadni vojak je glasno zahteval, da ne smejo čakati, kdaj in kje se bodo

odpočili in mirno ponoči spali: samo gledajo naj nasprotnike in se jim pokažejo; to zadostuje za zmago. Pri dvanajstem milniku se je pojavil Sakrovir na odprtem polju s svojimi četami. Spredaj je bil postavil vojake z oklepom, na krilih kohorte, zadaj pa samo na pol oborožene. Sam je med glavarji jahal na lepem konju, spominjal na staro slavo Galcev in na vse, kar so hudega prizadeli Rimljanom, ter poudarjal, kako veličastna je za zmagalce svoboda in kako neznosno suženjstvo za vdruge premagane.

46. Tako ni dolgo govoril in poslušalci niso bili več veseli, kajti bližala se je bojna vrsta legij; zmene deni in vojaške službe nevešči meščani niso dovolj pojmovali, kar so videli in slišali. Silius pa je vendar, čeprav ni več upal na zmago, glasno vpil, da je sramota, da jih, zmagalce nad Germanijo, peljejo proti Galcem kakor proti sovražniku. »Nedavno je ena kohorta potokla vstaške Turone, ena konjeniška četa Trevere, le neznatni konjeniški oddelki iste armade Sekvane. Čim bogatejši so Edui z denarjem in čim bolj razkošno živijo, tem bolj so nebojeviti; zato jih premagajte in prizanašajte bežečim.« Gromovito bojno kričanje je bil odgovor; v hrbet so se vrgli konjeniki, spredaj pa je napadla pehota. Na krilih se ni obotavljalo. Nekaj zamude so povzročili oklopnjaki, ker je kopja in meče odbijala pločevina. Toda vojak, ki so pograbili sekire in motike, kakor da hočejo predreti zid; razbili so oklepe in razmesarili telesa. Nekateri so z okovanimi drogovi ali vilami pobili nespretno množico in veliko jih je obležalo mrtvih. Sakrovir se je napotil najprej v Augustodunum, potem pa iz strahu pred vdajo s svojimi najzvestejšimi tovariši v bližnjo kmečko hišo. Tam si je sam vzel življenje, drugi pa so padli pri medsebojnem streljanju; vse je pokopala hiša, ki je nad njimi pogorela.

47. Tedaj šele je Tiberius pisal senatu, da se je vojna začela in končala; nič ni resnici odvzel niti

dodal, ampak sporočil, da so legati zmagali z zvestobo in hrabrostjo, on pa s svojimi modrimi ukrepi. Hkrati je navedel vzroke, zakaj ni šel v to vojno ne on ne Drusus; poudarjal je veličino države in da se vladarjem ne spodobi zapustiti Mesto, če se eden ali drugi narod upira. Zdaj, ko je brez strahu, pojde, da bo pogledal, kako stvari stoje, in vse uredil. Senatorji so sklenili molitve za njegovo vrnitev in vse drugo, kar je bilo primerno. Edini Dolabela Kornelius je hotel vse druge prehiteti in se je grdo prilizoval; predlagal je, naj v trionfu vkoraka iz Kampanije v Mesto. Nato je sledilo Cezarjevo pismo, v katerem se je hvalil, da ni tako brez slave, da bi si zdaj, ko je popolnoma ukrotil najbolj divje narode, ko je v mladosti sprejel ali odklonil toliko trionfov in je že starejši, želel za potovanje v bližini Mesta brezpomembno nagrado.

48. Istočasno je zahteval od senata, da naj se mrtnemu Sulpiciu Kviriniu izkaže čast z javnim pogrebom. Nikakor ni Kvirinius spadal k stari in patricijski rodbini, ker se je rodil v malem mestu Lanuvium⁴³; toda kot hraber vojščak in ker je bil vnet v službi, je dosegel pod božanskim Augustom konzulat in, ko je kmalu nato v Ciliciji izvojeval trdnjave Homonadensov, so mu bile priznane triumfalne insignije; in čeprav je bil Gaius Cezarju, ko je leta dobil Armenijo, prideljen kot voditelj, je vendar izkazal čast tudi Tiberiju med njegovim bivanjem na Rodu. Na to je napeljal besedo v senatu; pohvalil je usluge, ki so mu bile izkazane, in obtožil M. Lolio. Češ da je Gaia Cezarja zapeljal v zločesta dejanja. Toda vsi drugi se niso z veseljem spominjali Kvirinija zaradi nevarnosti, ki jih je pripravil, kakor sem zgoraj omenil, Lepidi, in zaradi njegove umazane in preoblastne starosti.

49. Na koncu leta je Lutoria Priska, rimskega viteza, ki ga je Cezar zaradi slavne pesmi, v kateri je objokoval Germanikovo smrt, obdaroval z denarjem,

tožil ovaduh in mu očital, da je to pesem napravil med Drusovo boleznijo, da bi jo priobčil za še večjo nagrado, če bi bil umrl. To pesem je Lutorius prebral v hiši P. Petronia pred njegovo taščo Vitelio in mnogimi odličnimi ženami in mlatil prazne fraze. Ko je ovaduh nastopil in so se drugi v strahu dali pregovoriti, da bodo pričali, je edina Vitelia trdila, da ni ničesar slišala. Toda njim na škodo se je tožilcem bolj verjelo in na predlog za prihodnje leto izvoljenega konzula Hateria Agripe je bila obtožencu izrečena smrtna kazen.

50. Proti temu se je Manius Lepidus takole oglašil: »Zbrani očetje, če gledamo samo na to, kako je Lutorius Priskus s svojim malopridnim govorom samega sebe in ušesa vseh razžalil, bi zanj ne bila dovolj ječa in vrv niti suženjsko mučenje. Če pa sramotnim dejanjem in zločinom ni mere, ublažite kazni cesarja in prednikov, pa tudi svoje; razlika je med tem, kar se nepremišljeno stori, in hudodelstvom. Še je mogoča sodba, s katero temu ne ostane njegov pregrešek nekaznovan, nam pa se ni treba kesati, da smo hkrati prizanesljivi in strogi. Večkrat sem slišal našega cesarja tožiti, če se je kdo sam usmrtil in prehitel njegovo sožalje. Zoper življenje Lutoria se ni še nič zgodilo, saj njegova rešitev ni državi nevarna in njegova usmrtitev ne bo v svarilo. To, za čimer teži, je sicer blazno, a jalovo in brez uspeha; nič hudega in resnega se nam ni bati pri njem, ki je sam izdal svoja sramotna dejanja, ki ne zalezuje mož, ampak le lahkožive ženske. Naj pa le odide iz Mesta in naj se mu prepove voda in ogenj, naj gre v izgnanstvo izgubivši svoje imetje. Za to glasujem prav tako, kakor da je bil obdolžen kršitve zakona o razžalitvi Veličanstva.«

51. Sledita konzula L. Sulpicius in D. Haterius; v tem letu je bilo zunaj vse mirno, znotraj pa je sum zbujała strogost proti luksusu, ki se je neizmerno

razpasel povsod, kjer se je zapravljajal denar, vse druge potrate, dasi so bile večje, pa so se prikrivale s tem, da so se zatajevale cene; ker se je nenehno govorilo o znanih ukrepih proti zadovoljevanju trebuha in golta, so se ljudje bali, da ne bi cesar, ki je cenil staro varčnost, prestrogo proti temu nastopil. Kajti ko je C. Bibulus začel govoriti, so tudi vsi drugi edili povedali svoje mnenje, češ da se prezira zakon o razkošnosti, da prepovedane cene živil iz dneva v dan rastejo in da se ne dajo ustaviti z umerjenimi ukrepi; glede tega vprašani senatorji niso nič sklenili, ampak so to stvar odkazali cesarju. Tiberius pa je često o tem premišljeval, ali se dajo tako razuzdane slè ukrotiti, ali ne bi to prineslo državi več škode, in ali bi ne bilo nečastno, če bi se nečesa lotil, česar bi ne mogel izvesti ali kar bi sicer dosegel, pa bi moral ugledne može grditi in jih spraviti v slabo ime; zato je slednjič napisal senatu pismo, katerega vsebina je bila naslednja:

52. »V vseh drugih zadevah, zbrani očetje, bi bilo morda bolj smotrno, da bi me osebno vprašali in bi jaz povedal, kaj mislim, da bi bilo državi koristno; pri tej obravnavi pa bi bilo bolje, da oči zaprem, da ne bi vi opozarjali na obraz in zaskrbljenost posameznikov, ki se obdolžujejo sramotnega razkošja, in bi jih jaz moral videti in takorekoč zalotiti. Ko bi se bili prej z menoj posvetovali vrli možje, edili, ne vem, ali bi ne svetoval, naj rajši prezro prehude in že zakoreninjene pregrehe, kakor da bi dosegli to, da bi bilo očito, kakšnim sramotnim pregreškom nismo kos. Vendar so ti možje storili svojo dolžnost tako, kakor bi jaz želel, da bi še drugi državni uradniki izpolnjevali svoje dolžnosti; za mene pa ni častno, niti da bi molčal niti da bi izpregovoril, ker ne nastopam niti kot edil niti kot pretor ali konzul. Nekaj večjega in vzvišenejšega se zahteva od cesarja; in medtem ko si vsak lasti hvalo za pravilna in dobra dejanja, se

samo enemu naprtijo napake vseh. Kajti kaj naj najprej prepovem in začnem kazati na stare dobre nravi? Ali naj se obregnem ob neizmerne obsege deželnih dvorcev? Ali ob število sužnjev? Naj se spotikam nad zlato in srebrno posodo? Nad čudovitimi izdelki iz brona in nad slikami? Nad oblekami, ki jih nosijo prav tako možje kakor žene, in nad tem, kar imajo žene še posebej, ko se naš denar izvaža za kamne k tujim ali sovražnim narodom?»

54. »Dobro vem, da se ljudje na gostijah in v družabnih krogih zaradi tega pritožujejo in zahtevajo, da se to zajezi: toda če bi kdo odobril primeren zakon in napovedal kazni, bi isti ljudje zagnali krik, da hoče v državi vse preobrniti, vprav najuglednejše hiše ugonobiti in da ni nihče varen pred obdolžitvijo. Da, niti telesne bolezni se ne dajo drugače ustaviti kakor samo z močnimi in neprijetnimi zdravili, če so že stare in dolgotrajne. Tudi duha, ki je pokvarjen in hkrati sam sebe pokvarja, ki je bolan in gori od hotljivosti, ne moreš udušiti z milejšimi zdravili, kakor so njegova poželenja. Toliko zakonov, ki so jih iznašli predniki, toliko zakonov, ki jih je dal božanski Augustus, je prišlo ob veljavo, oni, ker so se pozabili, ti pa, kar je še bolj sramotno, ker se ni zanje nihče menil in so zato luksuz še bolj zaščitili. Kajti če si želiš, kar še ni prepovedano, se vendar lahko bojiš, da bo prepovedano; če pa se brez kazni ne zmeniš, kaj je prepovedano, se ne bojiš in se ne sramuješ. Zakaj je torej nekoč varčnost nekaj veljala? Ker se je vsak sam umerjal, ker smo bili občani enega mesta; niti skušnjave niso bile tolike za tiste, ki so gospodovali znotraj Italije. Z zunanjimi zmagami pa smo se naučili tuje in svoje lastno zapravljati. Kako malenkostno je to, na kar nas edili opozarjajo! Kako neznatno, če upoštevaš in gledaš na vse drugo! Toda pri Herkulu, nihče ne omeni, da potrebuje Italija zunanje pomoči, da je življenje rimskega naroda vsak dan igrača mor-

skih valov in viharjev in da nas bodo naši nasadi in naše pristave morale vzdrževati, če ne bodo bogate province priskočile na pomoč gospodarjem s sužnji in polji. Take skrbi, zbrani očetje, ima cesar; če ne bo za to skrbel, bo država docela propadla. Kako ozdraviti vse drugo, to mora priti iz naših src: nas naj spoštovanje, reveže beda in stiska, bogataše prenasičenost poboljša. Ali če kdo izmed državnih uradnikov obljubi toliko dejavnost in strogost, da bi mogel proti temu nastopiti, tega bom pohvalil in priznal, da mi je odvzel del bremena mojih težkih skrbi. Ako pa hočejo samo tožiti in grajati pregreške in potem, ko se s tem proslavijo, zbuditi mržnjo in jo meni naprtniti, verjemite, zbrani očetje, da tudi mene ne mika sovraštvo, ki je veliko in ga jemljem nase, ne da bi ga zaslužil, samo v dobro državi; zato po pravici odklanjam vse, kar je jalovo in neuspešno, kar ne more koristiti niti meni niti vam.»

55. Slišali so cesarjevo pismo in prepustili take skrbi edilom; razkošne pojedine, ki so bile v navadi od bitke pri Akciju do takrat, ko se je Servius Galba s silo orožja polastil vlade, so polagoma prenehale. Poglejmo, kateri vzroki so privedli do te spremembe! Nekoč bogate rodbine plemstva, ali pa tudi tisti, ki so se kakorkoli proslavili, so se hoteli pokazati, da so vzvišenejši, in so razkošno živeli. Kajti še takrat je bilo preprostemu ljudstvu, plebejcem, dovoljeno, da so izkazovali čast zaveznikom in kraljevinam ter čast tudi od njih sprejemali. Čim bolj je bil kdo bogat, čim lepše stanovanje in pohištvo je imel, tem bolj je veljal za odličnega; zadostovalo je že njegovo ime in njegove klientele. Potem ko so divjale moritve⁴³ in je bilo slavno ime v pogubo, so se drugi⁴⁴ izmodrovali. Hkrati so novi možje, ki so bili pogosto iz podeželskih mest in kolonij ter celo iz provinc sprejeti v senat, prinesli s seboj domačo varčnost in dasi so prav mnogi dosegli s svojo dejavnostjo in, ker jim je

bila sreča naklonjena, bogato starost, jim je vendar ostala prejšnja miselnost. Zlasti pa je Vespasianus, ki je bil sam mož starega kova, dal povod za varčno življenje. Zato je pokornost cesarju in stremljenje, da bi ga posnemali, bilo bolj učinkovito kakor kazni in strah pred zakoni. V vseh stvareh je nekako kroženje, tako da se kakor letni časi tudi nravi spreminjajo; ni bilo vse pri prednikih boljše, ampak tudi naš čas je ustvaril marsikaj hvale vrednega in umetnega, kar zasluži posnemanje pri zanamcih. Vendar pa imejmo to tekmovanje s predniki vedno v časteh.

56. Ko si je Tiberius pridobil dobro ime umerjenega vladarja, ker je zavrnil že prežeče tožnike, je poslal pismo senatu, v katerem je zahteval tribunicijsko oblast za Drusa. To besedo za najvišje dostojanstvo je iznašel Augustus⁴⁵, da bi se mu ne bilo treba imenovati kralj ali diktator, da pa bi vendar z nekim naslovom prekašal vsa druga državna dostojanstva. Nato je izbral Marka Agripo za svojega soimelnika te oblasti; po njegovi smrti je določil Tiberia Neron, da bi njegov naslednik ne bil v negotovosti. Tako, je mislil, ne bodo drugi upali na nekaj, kar jim ne gre; obenem se je zanašal na Neronovo skromnost in na svojo lastno veličino. Po tem zgledu je zdaj Tiberius vzel v vladu Drusa, medtem ko je, dokler je Germanikus živel, pustil njegovo izvolitev neodločeno med obema. Toda na začetku svojega pisma je najprej prosil bogove, da bi njegovo namero obrnili državi v korist, potem pa skromno in brez pretiravanja resnice govoril o mladeničevem značaju. Ima ženo in troje otrok ter je prav tako star, kakor je bil on, ko je bil nekoč od božanskega Augusta pozvan, da bi prevzel ta urad. Tudi sedaj ne bo prenačljeno, temveč po osemletni preskušnji, po zadušitvi uporov in po končanih vojnah bo triumfiral in kot dvakratni konzul postal deležen zaslug za že znane napore.»

57. Ta govor so senatorji že naprej premislili; tem bolj prisiljeno je bilo njihovo prilizovanje. Vendar niso na nič drugega mislili kakor na podobe cesarjev, na žrtvenike bogov, na svetišča, na slavoloke in druge navadnosti. Samo M. Silanus je grdil konzulat in zahteval čast cesarjem ter glasoval za to, da naj se na javnih in zasebnih spomenikih v spomin na preteklo čase zapišejo ne imena konzulov, temveč imena tistih, ki so imeli tribunicijsko oblast. Ko pa se je Kvintus Haterius zavzel za to, da naj se senatorji sklepi tega dne z zlatimi črkami zapišejo v kuriji, so se mu posmehovali, češ da bo on starec imel od svojega ostudnega prilizovanja samo sramoto.

58. Med tem je bila uprava province Afrike podaljšana Iunio Blesu in Servius Maluginensis, Jupitrov svečenik, je zahteval, naj se mu prideli uprava Azije, rekoč, da je neutemeljeno splošno mnenje, da Jupitrovi svečeniki ne smejo zapustiti Italije, da ima on tisto pravico kakor Martovi in Kvirinovi svečeniki: če dobijo ti po žrebu vsak svojo provinco, zakaj bi bilo to prepovedano Jupitrovim svečenikom? O tem ni nobenih sklepov naroda, niti ni to zapisano nikjer v obrednih knjigah. Često so vrhovni svečeniki opravljali Jupitrovo bogoslužje, če so bili njegovi svečeniki zadržani zaradi bolezni ali javnih poslov. V petinsemdesetih letih po nasilni smrti Kornelia Merule ni bil nihče izvoljen na njegovo mesto, pa vendar ni bilo v bogoslužju zastanka. Če more torej skozi toliko let izostati volitev brez škode za bogoslužje, koliko lažje je to pri enoletni prokonzularski upravi? Zasebne sovražnosti so nekoč povzročile, da jim je bilo od vrhovnih svečnikov prepovedano iti v province; zdaj je po milosti bogov najvišji svečenik tudi glavar ljudi⁴⁶ ki ni podvržen ljubosumnosti, ne sovraštvu ali osebnim naklonjenosti.

59. Ko se je proti temu izrazil avgur Lentulus in drugi, vsak po svoje, so sklenili, da je treba počakati

na razsodbo najvišjega svečenika⁴⁷. Tiberius je preiskavo o pravicah vsakega svečenika odložil ter omejil slovesnosti, ki so bile sklenjene zaradi Drusove tribunicijske oblasti; zlasti je grajal tisti predlog zato, ker so zlate črke nasprotovale navadi očetov. Prebrano je bilo tudi Drusovo pismo, katero so sprejeli kot zelo ošabno, čeprav je bilo še precej skromno in ponižno. »Tako zelo smo že propadli,« so menili, »da se niti mladenič, ki je dosegel tolikšno čast, ne zateka k bogovom mesta in ne pride v senat in ne začinja svoje oblasti vsaj na domačih tleh. Vladar sveta se mora učiti v očetovi šoli. Stari imperator naj le nerad hodi pred oči svojim državljanom in naj se nikakor ne izgovarja s svojo starostjo in s prestanimi naporji: kaj more zadrževati Drusa razen prevzetnost in ošabnost?«

60. Toda Tiberius se je opiral na svojo vladarsko moč in je senatu predočeval podobo starih časov, češ da odkazuje zahteve province senatorjem v preiskavo. Čedalje bolj se je namreč razpasla v grških mestih razvada, da so svojevoljno in brez kazni ustanavljali zavetišča;⁴⁸ svetišča so bila vedno polna najbolj izvrženih sužnjev; v ta zavetišča so sprejemali dolžnike zoper upnike in take, ki so bili na sumu, da so zagrešili zločine, ki zaslužijo smrt. Nobena oblast ni bila dovolj močna, da bi zadušila upore ljudstva, ki je ščitilo zločine ljudi. Zato se je sklenilo, da morajo občine poslati svoje dokumente, s katerimi so utemeljevale svoja zavetišča. Nekatere niso prostovoljno opustile tega, kar so si samolastno prisvojile; mnoge so se opirale na starost praznoverja ali na zasluge za rimski narod. Sijajen je bil ta dan, ko je senat razpravljal o olajšavah prednikov, o pogodbah zaveznic in tudi o sklepih kraljev, ki so bili mogočni pred rimsko premočjo, in celo o svetih dolžnostih do bogov, kot je senat kakor nekoč lahko vse potrjeval ali spreminjal.

61. Prvi med vsemi so prišli Efezijci ter zatrjevali, da se Diana in Apolon nista rodila na otoku Delos, kakor je mislilo ljudstvo; saj je pri njih reka Kenhreus, gaj Ortigija, kjer je Latona že blizu poroda in opiraje se na oljko, ki še danes tam stoji, rodila ti dve božanstvi; na ukaz bogov je ta kraj posvečen; in tu se je sam Apolon, potem ko je usmrtil Kiklope, izognil Jupitrovi jezi. Nato je oče Liber, zmagalec v vojni, odpustil Amazonkam, ki so prosile za milost in objele oltar. Z dovoljenjem Herkula, ki se je polastil Lidije, se je svetost svetišča še povečala in tudi pod Peržani se njegove pravice niso zmanjšale; potem so te pravice prešle na Macedonce in pozneje na nas.

62. Potem so se najprej Magneti opirali na odredbe L. Scipiona in L. Sule; oni je po izgonu Antioha, ta po izgonu Mitridata počastil zvestobo in hrabrost Magnetov s tem, da bodi pribežališče Leukofriene nedotakljivo. Nato so Afrodosieni in Stratonicensi prinesli pohvalni dekret božanskega Augusta, ker so vzdržali vpad Partov, ne da bi omahovali v svoji trdni privrženosti rimskemu narodu. Toda občina Afrodisiensov je varovala sveto pravico Venere, občina Stratonicensov pa sveto pravico Jupitra in Trivie⁴⁹. Globlje so posegli Hierocezariensi, češ da imajo peržansko Diano s svetiščem, ki ga je posvetil kralj Cyrus. Potem pa so še Ciprijci govorili o treh svetiščih, od katerih je najstarejše ustanovil Aerias pafijski Veneri, nato pa ga je njegov sin Amatus posvetil amatuzijski Veneri in salaminskemu Jupitru Teucer, ko je ušel jezi svojega očeta Telamona.

63. Poslušali so tudi odposlanstva drugih občin. Ker je bilo tega že preveč in ker so nastale strankarske razprtije v senatu, so utrujeni senatorji vso zadevo prepustili konzuloma, da naj preiščeta upravičenost strank, in če bi pri tem dognala, da ta ali ona ni v pravu, naj sama ne odločata, ampak naj stvar predložita zopet senatu. Konzula sta poročala, da je

razen v tistih mestih, ki sem jih omenil, še v Pergamu Eskulapovo pribežališče, vsi drugi pa se sklicujejo na nekaj, kar zaradi starosti ni več jasno; Smirnajci⁵⁰ namreč navajajo preročišče Apolona, na čigar ukaz so posvetili svetišče Veneri, prebivalci otoka Tenos pa na preročbo istega boga, ki jim je ukazal posvetiti Neptunu kip in svetišče. Sardiani⁵¹ navajajo nekaj, kar nam je že bližje, namreč darilo zmagovalca Aleksandra. In prav tako se sklicujejo Milesijci na kralja Daria, toda bogoslužje pri obeh je obstajalo iz čaščenja Diane ali Apolona. Tudi Krečani prosijo za kip božanskega Augusta.⁵² Prišlo je do senatovih sklepov, s katerimi jim je bilo z velikim spoštovanjem ukazano, da naj v svetiščih samih pritrdijo bronaste table⁵³ v spomin in da se ne bi dali zapeljati k častilakomnim zahtevam pod pretvezo religije.

64. Ob istem času je huda bolezen Julie Auguste prisilila cesarja, da se hitro vrne v Mesto; doslej je bila med materjo in sinom še odkritosrčna sloga ali pa sta se že naskrivaj sovražila. Kajti ne dolgo po prej je dala Julia, ko je nedaleč od Marcelovega gledališča posvetila božanskemu Augustu kip, Tiberiovo ime zapisati za svojim in to, so mislili, je on imel za ponižanje svojega veličanstva ter je v sebi skril hudo jezo. Zdaj pa je senat sklenil zahvalni praznik bogovom in velike igre⁵⁴, ki naj bi jih pripravili vrhovni svečeniki, avguri in kvindecimviri⁵⁵ v sporazumu s septemviri⁵⁶ in augustalskimi člani svečeniškega kolegija. L. Apronius je predlagal, naj tudi feciali⁵⁷ predsedujejo tem igram. Temu je ugovarjal Cezar s tem, da je razdelil pravice svečeništva in navajal prejšnje zglede, češ da niso imeli feciali nikoli tako vzvišenega dostojanstva in da so bili zato Augustovi svečeniki privzeti, ker so svečeniki tiste hiše, za katero naj bodo zaobljubne molitve.

65. Navajati predloge ni bil moj namen, razen če so pošteno in častni ali pa posebno sramotni; to

imam za poglobitno nalogo svojih analov, da se ne zamolčijo vrline in zasluge ter da se malopridnost v besedah in dejanjih boji in sramuje pred zanamci. Sicer pa so bili tisti časi tako zelo okuženi in polni umazanega prilizovanja, da so ne le prvi moške v državi, ki so morali varovati svoj ugled s tem, da so dokazovali svojo vdanost, ampak tudi vsi bivši konzuli in velik del tistih, ki so bili opravljali preturo, pa celo mnogi navadni senatorji⁵⁸ tekmovali, kako bi stavili kar najbolj nizkotne in podle predloge ali za takšne glasovali. Pripoveduje se, da je Tiberius, kadarkoli je šel iz kurije, navadno po grško izrekel besede: »O za hlapčevanje ustvarjeni ljudje!« Saj so se celo njemu, ki ni maral ljudske svobode, gnusile tako podle suženjske duše.

66. Nato so polagoma sledile onečaščujočim razpravam sovražne. C. Silana, prokonzula v Aziji, ki so ga zavezniki obtožili izsiljevanja, so prijeli Mamerkus Skaurus, eden izmed bivših konzulov, pretor Iunius Oto in edil Brutteditus Niger vsi hkrati ter mu očitali žalitev Augustovega božanstva in preziranje Tiberiovega veličanstva; pri tem se je Mamerkus skliceval na zglede iz davnine, ko je bil L. Kota⁵⁹ od Scipiona Afrikana, Servius Galba⁶⁰ od cenzorja Katona in P. Rutilius od M. Skaura obtožen. Iunius Oto je vodil svoj čas retorsko šolo in je s tem delal kupčije; pozneje je po Seianovem vplivu postal senator in je še dalje oskrunjal svoje neslavno početje z nesramnimi in drznimi dejanji. Brutteditus, ki je bil zelo izobražen in bi bil, ko bi hodil ravno pot, dosegel najvišjo slavo, je preveč hitel v svojem stremuštvi, ker je hotel najprej prehiteti sebi enake, potem višje in nazadnje celo svoje lastne nade, kar je že mnoge vrle može ugonobilo, ki se niso menili za to, kar sicer počasi, toda zanesljivo vodi k cilju, ampak so si hoteli izsiliti prezgodnje sadje tudi za ceno svoje pogibelj.

67. Število tožnikov sta pomnožila Gelius Publicola in M. Pakonius, oni Silanov kvestor, ta njegov legat. Tudi se ni dvomilo, da je bil obtoženec krut in je izsiljeval denar. Toda pri tem so ga še marsičesa krivili, kar je bilo nevarno tudi za nedolžne; moral je razen toliko senatorjem, ki so mu bili sovražni, tudi v govoru najspretnjšim možem iz vse Azije, ki so bili izbrani vprav za to, da bi tožili, odgovarjati samo on, ki ni znal govoriti in ga je obhajal strah, ki celo izvežbane govornike bega. Tiberius se ni vzdržal, da ga ne bi s svojim glasom in obrazom spravljal v zadrego. Ni mu bilo dano, da bi kaj spodbijal ali se čemu izognil; večkrat je videl, da je celo prisiljen k priznanju, da bi oni ne bil zaman vprašal. Tudi Silanove sužnje je javni tožilec podkupil, da bi jih mogel zaslišati na mučilih; in da bi mu nihče izmed njegovih sorodnikov in prijateljev ne mogel pomagati v nevarnosti, so mu podtaknili žalitev veličanstva, kar je zahtevalo molk. Zato je opustil svoj zagovor, potem ko si je izprosil rok nekoliko malo dni. Drznil se je samo še poslati pismo Cezarju, v katerem je pojasnjeval očitke in prosil.

68. Da bi se pokazalo, da je to, kar je nameraval proti Silanu, tembolj upravičeno, je ukazal prebrati obtožnico božanskega Augusta zoper Volesa Mesalo, ki je bil tudi prokonzul v Aziji, in senatov sklep proti njemu. Nato je h glasovanju pozval L. Pisona. Leto je potem, ko je veliko govoril o dobrosrčnosti cesarja, glasoval za to, da se Silanus izžene na otok Giarus. Prav tako so glasovali tudi vsi drugi, le da je Gneus Lentulus rekel, da se mora premoženje Silana, ki ga je imel pri materi, dati sinu; Tiberius je pritrdil.

69. Toda Kornelius Dolabela se je še naprej prilizoval in grdil Silana, potem pa še dodal, naj nihče ne dobi province, čigar življenje je nepošteno in sramotno, in cesar naj o tem odloča; zakaj zakoni kaz-

nujejo, kar je kdo zakrivil: koliko mileje se bo ravnalo s takimi možmi in koliko bolje bo za zaveznike, če se bo prej skrbelo za to, da bi se ne grešilo? Proti temu je Cezar izjavil: ni mu sicer neznano, kaj se o Silanu vobče govori, ampak po govoricah se ne sme odločati. Mnogi so v provincah delali drugače, kakor smo upali ali se bali; nekatere važnost poslov spodbuja k boljšemu, drugi pa ohabijo. Tudi ne more cesar z lastno uvidevnostjo vsega obseči, in vendar ni koristno, če se dá voditi od častilakomnosti drugih. Zategadelj se dajejo zakoni, ker je negotovo, kaj se utegne zgoditi. Tako so tudi predniki uredili, da sledijo kazni, če so se prej zgodili pregreški ali zločini: nikar naj torej ne prevračajo, kar je bilo modro izmišljeno in po čemer se je vedno ravnalo. Dovolj bremen imajo cesarji, dovolj tudi moči in oblasti. Manjšajo se pravice, kadar raste sila; ni treba uporabljati vladarske oblasti, kjer se lahko dela po zakonih. Čim redkeje je bilo pri Tiberiu ustrežanje ljudstvu, tem veseleje so ga zdaj pozdravili. In kakor je znal biti umerjen in moder, če ga ni lastna jeza priganjala, tako je zdaj še dostavil, da je otok Giarus negostoljuben in brez človeške omike; zato naj Junij-ski rodbini in možu, ki je nekoč spadal k njenemu stanu, dovolijo, da naj gre rajši na Citnus⁶¹; za to prosi tudi Torkvata, Silanova sestra, devica starodavne čistosti in poštenosti.⁶² Za to so se odločili in glasovali.

70. Nato so bili zaslišani Cirenci⁶³ in na obtožbo Anharia Priska je bil Cesijs Kordus obsojen zaradi izsiljevanja. L. Enia, rimskega viteza, ki je bil obtožen zaradi razžalitve veličanstva, ker je srebros cesarjevega kipa uporabil za navadne vsakdanje namene, je Cezar prepovedal sprejeti med obtožence; temu se je odkrito upiral Ateius Kapito, ko da bi hotel pokazati svojo svobodomiselnost, češ da se senatorjem ne sme jemati pravica sklepanja in da se

tak zločin ne sme pustiti nekaznovan; naj le bo cesar zaradi osebne žalitve prizanesljiv, ne sme pa odpustiti žalitev in krivic, storjenih državi. Tiberius je to razumel bolj tako, kakor je bila resnica, ne tako, kakor je bilo to mišljeno, ter je vztrajal pri svojem ugovoru. Kapito je tem bolj zbudil pozornost na svojo brezčastnost, ker je kot poznavalec človeškega in božjega prava onečastil slavo države in svoje osebne dobre lastnosti⁶⁴.

71. Zdaj je prišlo na vrsto versko vprašanje, v katerem svetišču naj se postavi darilo, katero so rimski vitezi obljubili viteški Fortuni za ozdravljenje Auguste. Kajti četudi je bilo v Mestu mnogogo svetišč te boginje, vendar ni bilo nobenega s tem priimkom. Dognali so, da je bilo v Anciju svetišče, ki se je tako imenovalo; utemeljevali so, da so vsa bogoslužja v italjskih mestih s svetišči in podobami bogov vred pod rimskim pravom in rimsko oblastjo. Tako so torej postavili tisto darilo v Anciju. In ker se je razpravljalo o verskih zadevah, je Cezar vzel v roke nedavno odloženo razsodbo zoper Servia Maluginenca, Jupitrovega svečenika, ter prebral sklep vrhovnih svečnikov, da sme biti, kadarkoli bi Jupitrov svečenik zbolel, on z dovoljenjem najvišjega svečenika odsoten več ko dve noči, samo ne ob dneh javnega žrtvovanja in ne večkrat kot dvakrat v istem letu; ta odredba, ki je bila dana pod Augustovo vlado, je dovolj dokazovala, da se Jupitrovim svečnikom ne dovoljuje odsotnost enega leta in uprava provinc. Tudi se je navajal primer vrhovnega svečenika L. Metela, ki je zadržal Aula Postumia od nameravanega vojnega pohoda.⁶⁵ Tako je bila provinca Azije dodeljena tistemu, ki je bil prvi na vrsti za Maluginencem.

72. V istih dneh je Lepidus prosil senat, da bi smel baziliko Paula, spomenik Emiliov, z lastnim denarjem popraviti in okrasiti. Takrat je bila darežljivost do države še v navadi; tudi Augustus ni zabranil

Tauru, Filipu in Balbu, da bi ne smeli sovražnikovega plena ali svojega obilnega imetja uporabiti za okrasitev Mesta in v slavo svojih potomcev. Po tem zgledu je takrat Lepidus, dasi je imel le skromno premoženje, obnovil spomenik svojih prednikov. Cezar pa je obljubil, da bo Pompeiovo gledališče, ki je po nekem naključju pogorelo, nanovo sezidal, ker ni bil nihče iz rodbine zmožen, da bi ga obnovil, vendar pa naj nosi Pompeiovo ime. Hkrati je hvalil Seiana, kakor da je njegov trud in njegova budnost omejila požar samo na poškodbo, in senatorji so sklenili, da se Seianu postavi kip v Pompeiovem gledališču. Tudi Cezar je kmalu potem, ko je Iunia Blesa, prokonzula v Afriki, odlikoval s triumfalnimi insignijami, izjavil, da stori to Seianu v čast, čigar ujec je bil le-ta. In vendar si je Blesus to odlikovanje zaslužil z deli.

73. Zakaj Takfarinas je postal, čeprav je bil večkrat odbit, potem ko je svoje bojne sile iz notranje Afrike zopet okreplil, tako predrzen in ošaben, da je poslal odposlance k Tiberiu ter zahteval celó selišča za sebe in za svojo vojsko ali pa je grozil z vojno brez konca in kraja. Cezarja baje ni užalila nobena sramotitev, ki se je tikala njega in rimskega naroda tako kakor to, da dezertar in ropar nastopa kot vojni sovražnik. Niti Spartaku⁶⁶, ki je po toliko porazih konzularnih vojsk nekaznjeno z ognjem pustošil Italijo, ni bilo dano, čeprav se je država majala zaradi silnih vojn s Sertorijem⁶⁷ in Mitridatom⁶⁸, da bi se smel s pogodbo podvreči, koliko manj se more ropar Takfarinas zdaj, ko je rimski narod na višku, odkupiti s sklenitvijo miru in odstopom ozemlja. Dal je nalogo Blesu, da naj sicer vse druge zvabi z nado, da morejo brez nevarnosti položiti orožje, voditelja pa naj se na vsak način polasti. Ta prizanesljivost je večino spet podvrgla. Potem se je proti Takfarinativim spletkam in zvijačam bojevalo na docela enak način.

74. Kajti ker nam s pravo vojsko ni bil kos, pač pa nas je prekašal z vojnimi zvijačami ter je napadal le s svojimi drhalmi, potem pa se spet nazaj potegnil in je hkrati poskušal z zasedami, smo odredili tri napadalne linije in prav toliko čet za pohod. Enim izmed teh je poveljeval Kornelius Scipio tam, kjer so oni plenili Leptitance⁶⁹ in so se lahko zatekali h Garamantom; na drugi strani je vodil Blesus, sin, lastno četo, da se ne bi plenila okrožja mesta Cirte; na sredi je vojskovodja sam z izbranim moštvom delal utrdbe in trdnjave na primernih krajih ter tako povsod spravljal sovražnike v nevarno zadrego, ker jim je bil, kamorkoli so se obrnili, kak oddelek rimskih vojakov pred očmi, na strani in večkrat celo za hrbtom; tako so bili mnogi pobiti ali obkoljeni. Potem je trojno vojsko razdelil v več čet ter jim na čelo postavil centurione, ki so bili preizkušeni v hrabrosti. Ko je minilo poletje, ni potegnil čet nazaj, kakor je bila doslej navada, in jih tudi ni zbral v zimskih taboriščih stare province, ampak je tu in tam napravil utrdbe in napadal z lahkoooboroženci in tistimi, ki so poznali pustinje, ter podil pred seboj Takfarinata, ki je menjaval svoje nomadske šotore, dokler ni njegovega brata ujel in se vrnil, vendar hitreje, kakor je bilo koristno zaveznikom, ker jih je še veliko ostalo, ki bi lahko obnovili vojno. Tiberius pa je imel vojno za končano in je Blesu prisodil, da naj ga legije pozdravijo kot imperatorja in mu izkažejo čast, kakor so jo v starih časih izkazovali vojskovodjam, ki so se srečno borili za državo in jih je zmagovalna vojska z vzklikanjem pozdravila kot imperatorje. Tudi Augustus je nekaterim dovolil ta naslov, zadnjič pa zdaj Tiberius Blesu.

75. Umrta sta v tem letu dva ugledna moža, Asinius Saloninus, ki sta mu bila M. Agripa in Polio Asinius deda, Drusus pa brata⁷⁰ ter ga je Cezar namenil za soproga svoji vnukinji, in Kapito Ateius,

ki sem ga že prej omenil; le-ta se je povzpел do najvišjega dostojanstva v državi s svojo dejavnostjo v civilni službi, četudi je bil njegov ded samo Sulov centurio, oče pa pretor. Augustus ga je hitro povišal v konzula, da bi prehitel Labeona Antistia, ki se je tudi odlikoval v isti stroki. Tisti čas je namreč rodil dve taki diki miru hkrati, toda Labeo je bil nepodkupljiv in svobodomiseln in zato ga je ljudsko mnenje bolj častilo, Kapitonova poslušnost pa je bolj ugajala mogotcem. Oni se je prikupil zaradi krivice, ker je obstal pri preturi, ta pa si je nakopal sovraštvo zaradi zavisti, ker je dosegel konzulat.

76. Tudi Iunia⁷¹, Katonova nečakinja, žena Gaia Kasia in sestra M. Bruta, je umrla v štiriinšestdesetem letu po bitki pri Filipih. Njena oporoka je zbudila veliko govorjenja med ljudstvom, ker je kljub svojemu velikemu premoženju prezrla Cezarja, medtem ko je skoraj vse plemiče postavila za dediče. Cezar je to vljudno sprejel in ni zabranil, da bi se njen pogreb počastil s hvalospevi na govorniškem odru in z drugimi svečanostmi. Spredej so nosili dvajset slik pradedov najodličnejših rodbin, imena Manliov, Kvinktirov in še druge iz enakega plemstva; vendar vse sta s sijajem prekašala Kasius in Brutus, preprosto s tem, ker njunih slik ni bilo videti.

Č E T R T A K N J I G A

(LETA 23 DO 28 PO N. Š.)